

FERDINAND FON ŠIRAH

TABU

Prevela s nemačkog
Mirjana V. Popović

■ Laguna ■

Naslov originala

Ferdinand von Schirach

TABU

Copyright © Piper Verlag GmbH, München 2013

Cover photo copyright © Ferdinand von Schirach (photo:
Michael Mann)

Translation copyright © 2016 za srpsko izdanje, LAGUNA

Kupovinom knjige sa FSC oznakom
pomažete razvoj projekta odgovornog
korišćenja šumskih resursa širom sveta.

SW-COC-001767

© 1996 Forest Stewardship Council A.C.

*Kada se pomeša svetlost boja
zelene, crvene i plave,
izgleda nam kao da je bela.*

Učenje o bojama po Helmholtzu

Jednog vedrog prolećnog dana 1838. godine u Parizu, u Bulevaru di Tampl stvorena je nova stvarnost. Ona je promenila način posmatranja, znanje i sećanje ljudi. Na kraju je promenila i istinu.

Dager je bio francuski slikar pozorišnih dekoracija. Želeo je da stvori kulise koje bi izgledale kao stvarnost. Napravio je drvenu kutiju sa rupom kroz koju je svetlost padala na jodiranu srebrnu ploču. Živina para je jasno oslikavala ono što se nalazilo ispred kutije. Ali srebrne soli su reagovala isuviše sporo: konji i šetači su bili prebrzi, pokret još nije bio vidljiv, svetlost je na ploču urezivala samo kuće, drveće i ulice. Dager je izmislio fotografiju.

Na njegovom snimku iz 1838. godine u difuznoj senci kočija i ljudi jasno se razaznaje jedan čovek. Dok oko njega vlada užurbanost, on stoji mirno, sa rukama na leđima. Samo mu je glava nejasna. Čovek nije znao ništa o Dageru i

njegovom izumu, bio je prolaznik koji je zastao da mu očiste cipele. Aparat je mogao da vidi njega i čistača cipela – to su bila prva dva čoveka zabeležena na jednoj fotografiji.

Sebastijan fon Ešburg je često razmišljao o nepomičnom čoveku i njegovoj nejasnoj glavi. Ali tek je sada, pošto mu se desilo sve što mu se desilo i više nije bilo povratka na staro, shvatio da je taj čovek zapravo on.

Zeleno

1.

Na pola puta između Minhena i Salcburga, pomalo skrajnuto sa glavnog drumca, nalazi se selo Ešburg. Od tvrđave na vrhu brežuljka po kojoj je selo dobilo naziv ostao je tek pokoji kamen. Jedan član porodice Ešburg je u XVIII veku bio bavarski izaslanik u Berlinu, a kada se vratio, sagradio je novu kuću kraj jezera.

Početakom XX veka, Ešburgovi su poslednji put imali novca. Tada su posedovali mlin za proizvodnju hartije i predionicu. Onda se 1912. godine u havariji *Titanika* utopio prvorođeni sin i naslednik, na šta je porodica kasnije bila pomalo ponosna. Uzeo je kabinu prve klase i putovao je samo sa psom. Odbio je da uđe u čamac za spasavanje, verovatno zato što je bio previše pijan.

Njegov mlađi brat je prodao porodično preduzeće, špekulisao je i tokom inflacije, pa zato nikada nije bilo sredstava da se kuća čestito renovira. Malter je otpao sa zidova, dva bočna krila se zimi nisu grejala, dok je na krovovima bujala mahovina. S proleća i jeseni su na tavanima stajale limene kofe za skupljanje vode.

Gotovo svi Ešburgovi su bili lovci i putnici, pa su dvesta pedeset godina punili sobe u kući omiljenim predmetima. U predvorju su stajala tri stalka za kišobrane od slonovskih nogu, a kraj njih su na zidu bila okačena lovačka koplja za divlje svinje. U hodniku na spratu su bila dva preparirana krokodila u međusobnom zagrižaju, pri čemu je jedan izgubio stakleno oko, dok je drugom nedostajao deo repa. Ogromni mrki medved, kome je opala gotovo sva dlaka sa stomaka, stajao je u ostavi. U biblioteci su visile lobanje kudua i oriksa, a na jednoj polici se između Getea i Herdera tiskala glava razrokog gibona. Pored kamina su ležali bubnjevi, prirodni rogovi i udaraljke iz Konga. Dve afričke boginje plodnosti od ebanovine sedele su kraj ulaza u sobu za bilijar.

U hodnicima su visile ikone iz Poljske i Rusije pored uvećanih poštanskih marki iz Indije i crteža tušem iz Japana. Tu je bilo kineskih drvenih konjića, vrhova kopalja, žutih očnjaka polarnog medveda, glava sabljarke, šamlica sa četiri kopita sabljaste antilope, nojeva jaja i drvene škrinje iz Indonezije čiji su ključevi davno zagubljeni. U gostinjskoj sobi su stajale imitacije baroknog nameštaja iz Firence, a u drugoj sto-vitrina sa broševima, tabakerama i porodičnom Biblijom sa srebrnom kopčom.

U samom dnu parka se nalazila mala štala sa pet boksova za konje. Uza zidove se penjao bršljan, trava je rasla između ploča u dvorištu. Sa prozorskih kapaka se sljuštila boja, voda je od rđe poprimila smeđu boju. U dva boksa se sušilo drvo za kamin, a u ostalim su se zimi čuvale velike saksije sa cvećem, so za posipanje i hrana za divljač.

Sebastijan se rodio u ovoj kući. Njegova majka je zapravo trebalo da se porodi u Minhenu, ali je automobil

isuviše dugo stajao na hladnoći, pa motor nije hteo da upali. Dok je otac i dalje pokušavao da pokrene automobil, počeli su trudovi. Apotekar je došao sa ženom iz sela, a Sebastijanov otac je čekao u hodniku pred vratima sobe. Kada ga je apotekar dva časa kasnije upitao da li želi da preseče pupčanu vrpcu, ovaj se prodrao na njega da se anlaser pokvario. Kasnije se zbog toga izvinio, ali se u selu dugo nagađalo šta je to trebalo da znači.

U Sebastijanovoj porodici deca nikada nisu bila u središtu pažnje. Učena su da drže pribor za jelo, kako se ljubi ruka i da po mogućnosti govore što manje. Ali veći deo vremena niko nije brinuo o njima. Kada je Sebastijan napunio osam, prvi put su mu dozvolili da obeduje zajedno sa roditeljima.

Sebastijan nije mogao da zamisli da ikada živi negde drugde. Kada je sa porodicom putovao na raspust, u hotelima se osećao kao tuđinac. Kada bi se vratio, bio je srećan što je sve na svom mestu: tamne daske na podu hodnika, izlizane kamene stepenice i blaga svetlost u naferenoj kapeli.

U Sebastijanovom životu su uvek postojala dva sveta. Njegova mrežnjača je opažala elektromagnetne talase između 380 i 780 nanometara koje je njegov mozak prevodio u 20 nijansi, 500 svetlina i 20 različitih belina. Video je sve što vide ostali ljudi. Ali je boje poimao drugačije. Nisu imale nazive, jer nije postojalo dovoljno reči za njih. Dadiljine ruke su mu izgledale kao da su boje cijana i ćilibara, svoju kosu je doživljavao kao da svetli ljubičasto sa tragom okera, dok je očevu kožu video kao bledu, zelenoplavu površinu. Samo njegova majka nije imala boju. Sebastijan je dugo verovao da je sačinjena

od vode i da poprima svima znani oblik tek kada uđe u njenu sobu. Divio se brzini kojom je svaki put uspevala da se preobrazi.

Kada je naučio da čita, čak su i slova poprimila boju. Slovo A je bilo crveno kao pletena jakna učiteljice u seoskoj školi ili kao švajcarska zastava koju je prethodne zime video na planinskoj kolibi – gusta, jaka, jasna crvena boja. Slovo B je bilo daleko lakše, bilo je žuto i mirisalo kao polja repice na putu u školu. Lebdelo je u prostoru iznad svetlozelenog C, nadvisivalo je i bilo prijatnije od tamnozelenog K.

Kako su sve stvari pored vidljive boje posedovale i nevidljivu, Sebastijanov mozak počeo da unosi red u taj svet. Boje su malo-pomalo stvorile geografsku kartu sa hiljadama ulica, trgova i sokaka, a svake godine je nastajao novi nivo. Mogao je da se kreće po njoj, uz pomoć boja je pronalazio sećanja. Ova karta se pretvorila u kompletnu sliku njegovog detinjstva. Prašina kuće je u njoj imala boju vremena: tamnozelenu boju.

On nije pričao o tome, jer je mislio da svi ljudi tako vide. Jedino nije podnosio kada mu je majka oblačila šarene džempere. Tada bi pobesneo, cepao ih ili zakopavao u bašti. Naposletku je uspeo da izgura da nosi samo tamnoplave seljačke košulje iz tog kraja i one su sve do desete godine ostale njegova svakodnevna odeća. Ponekad bi leti stavio kapu samo zato što je bila odgovarajuće boje. O-per devojka je slutila da je Sebastijan bio drugačiji. Primećivao je kada bi stavila novi parfem ili novi karmin. Ponekad je zvala telefonom svog prijatelja u Lionu i tada je govorila francuski, ali joj se činilo da Sebastijan razume strani jezik, kao da ga prepoznaje po zvuku njenog glasa.

Sebastijan je sa deset godina otišao u internat. U isti su išli njegov otac, deda i praded, pa pošto porodica više nije imala novaca, dobio je stipendiju. Uprava internata je poslala pismo. Bilo je tačno određeno koju odeću svaki dečak može da ponese, koliko pantalona, džempera i pidžama. Kuvarica je svuda morala da ušiva brojeve, da se u praonici u internatu ne bi pomešale dečje stvari. Plakala je dok je spuštala kofer sa tavana, a Sebastijanov otac ljutito reče da prestane da se prenemaže, jer dečak, zaboga, ne ide u zatvor. Ona je i pored toga nastavila da plače i spakovala je teglu marmelade i malo novca među čiste košulje, iako je to prema uputstvima u pismu bilo izričito zabranjeno.

Ona zapravo nije bila kuvarica, jer u kući odavno više nije bilo posluge. Bila je član porodice, neka tetka u dalekom srodstvu koja je u nekim boljim danima vodila domaćinstvo i bila ljubavnica nemačkog konzula u Tunisu. Konzul joj nije ništa ostavio. Bila je srećna što je našla utočište kod Ešburgovih. Ponekad je dobijala platu, ali najčešće se sve svodilo na besplatan stan i hranu.

Kada je otac poveo Sebastijana u internat, dečak bi dao sve da je mogao da ponese sa sobom bele cvetove žabnjaka koji su plivali po jezeru, bele pliske i platane pred kućom. Njegov pas se izležavao na suncu, krzno mu je bilo toplo, a Sebastijan nije znao šta da mu kaže. Pas je uginuo pola godine kasnije.

2.

Sebastijanu je tokom vožnje u internat bilo dozvoljeno da sedi napred, jer mu je pozadi na dužim putovanjima u starom automobilu bilo muka. Gledao je kroz prozor i pritom zamišljao da se svet stvara upravo u tom trenutku, tako da otac nije smeo da vozi prebrzo jer inače neće stići da se završi na vreme.

Posle voćnjakâ kraj velikog jezera, koje je otac zvao Švapsko more, stigli su do švajcarske granice. Između Nemačke i Švajcarske je ničija zemlja, rekao je otac. Sebastijan je razmišljao kako izgledaju ljudi na ničijoj zemlji, kojim jezikom govore i da li uopšte imaju svoj jezik.

Graničar u uniformi delovao je dostojanstveno. Kontrolisao je novi Sebastijanov pasoš, čak je upitao oca da li ima nešto za carinjenje. Sebastijan je netremice gledao policajčev pištolj u pohabanoj futrolji i zažali što ovaj nije morao da ga potegne.

Otac je s druge strane granice promenio novac i kupio čokoladu u jednom kiosku. Rekao je da je to obavezno

kada se putuje u Švajcarsku. Svaka štangla je bila posebno uvijena staniolom sa nalepljenim malecnim fotografijama: rajnski vodopad kod Šafhauzena, Materhorn, krave i kante mleka pred štalom, Ciriško jezero.

Zatim su se zaputili na veće visine, u brda. Zahladnelo je, pa su okretali ručke da bi zatvorili prozore. Švajcarska je jedna od najvećih zemalja na svetu, reče otac, kada bi se brda poravnala bila bi velika kao Argentina. Putevi su se sužavali, videli su seoska imanja, crkvene tornjeve od prirodnog kamena, reke, jedno gorsko jezero.

Kada su prolazili kroz jedno selo posebno urednog izgleda, otac je rekao da je tu živio Niče. Pokazao je na dvospratnu kuću sa muškatlama na prozorskim ispustima. Sebastijan nije znao ko je taj Niče, ali je otac to rekao tako tužno da je zapamtio njegovo ime.

Nastavili su da voze oko tridesetak kilometara između stenja i naposljetku su se parkirali na trgu jednog gradića. Kako su stigli prerano, malo su se prošetali sokacima. Tu je bilo dvospratnih i trospratnih građanskih kuća sa majušnim prozorima, lukovima nad vratima i debelim zidovima za zaštitu od oštre zime. Odatle su se videle zgrade internata, barokni manastirski kompleks. Arkade su opasivale bunar Svete Marije, iza koga su se uzdizala dva tornja moćne manastirske crkve.

Primio ih je upravnik internata, odeven u smeđu mantiju benediktinaca. Sebastijan je seo kraj oca na jednu sofu. Kip Bogorodice stajao je iza stakla u jednom ispustu. Imala je sićušna usta i mutne oči, dok je dete u njenom naručju izgledalo bolesno. Sebastijan se uzvrpolji. U džepu od pantalona je bila vabilica, jedan veoma glatki kamen koji je pronašao prošlog leta na plaži, i ostatak pomorandžine

kore. Dok su muškarci razgovarali o stvarima koje Sebastijan nije razumeo, on je palcem i kažiprstom kidao pomorandžinu koru na najsitnije komade. Kada su odrasli konačno završili i kada je Sebastijanu dozvoljeno da ustane, otac se pozdravi sa monahom. Sebastijan takođe krenu da pruži neznancu ruku, ali ovaj je samo rekao: „Ne, ne, ti sada ostaješ ovde.“

Sićušni komadići pomorandžine kore su ispali iz Sebastijanovog džepa i rasuli se po sofa, a materijal je poprimio tamne mrlje. Otac se izvinio, ali se monah nasmeja. Nije strašno, reče. Sebastijan je znao da je neznamac lagao.

3.

Život u manastiru je vekovima bio usredsređen na čitanje i pisanje. Manastirska biblioteka je bila visoka sala sa svetlim hrastovim podom. Tu je bilo preko hiljadu četristo rukopisa i više od dvesta hiljada štampanih knjiga, većinom povezanih u kožu. Monasi su u XI veku osnovali skriptorijum, a u XVII veku i štampariju. Za učenike je postojala druga biblioteka, prostorija sa tamnim drvenim stolovima i mesinganim lampama. Među decom su kružile priče o tajnim prostorijama u manastirskom podrumu sa zabranjenim knjigama: beleškama o mučenjima, sudenjima vešticama, uputstvima za vraćanje. Monasi nisu podsticali čitanje, znali su da će mu se neka deca sama od sebe odati, dok će drugoj ostati nezanimljivo. Sebastijan je u osami manastira počeo da čita. Posle nekog vremena mu više nisu smetala internatska pravila, navikao se na jutarnja i večernja bogoslužjenja, na nastavu, sport, vreme za učenje. Jednolični dnevni ritam u manastiru pružao mu je potreban mir da bi mogao da živi u knjigama.

* * *

Kuća na jezeru mu je nedostajala prvih nedelja. Deca nisu mogla da putuju kući između dva raspusta, telefonski razgovori su morali da budu prijavljivani na komplikovan način. Sebastijan je svake druge nedelje telefonom zvao porodicu kod kuće iz jedne male, drvene kabine u predvorju na ulazu u manastir, a monah na portirnici je uspostavljao vezu.

Jedne nedelje se majka javila na telefon. Sebastijan je odmah znao da nešto nije u redu. Otac je bolestan, rekla je, ali nije strašno. Kada je Sebastijan spustio slušalicu, kolena mu kleknuše. Odjednom je bio uveren da samo on može spasiti oca. I to jedino tako što bi sam prošao kroz klisuru Viamala. Sebastijan se plašio ove gudure, mraka u njoj, uskih staza. Nije išao sa razredom tamo na izlete. „Via mala“ – „zla staza“: tri stotine metara visoki stenoviti zidovi, glatki i hladni, kamene stepenice i mostovi.

Sebastijan odmah krenu, nije se javio da odlazi. Pred internatom je ušao u autobus. Tek je usput primetio da nosi samo tanke poluduboke cipele i da nije poneo jaknu. Imao je dvanaest godina, plašio se visine, ali je to morao da uradi. Išao je veoma sporo. Mostove je prelazio držeći se sredine, nije gledao u ponor. Čuo je reku ispod sebe. Bio je tako bled da su ga planinari u nekoliko navrata pitali da li mogu da mu pomognu. Uspeo je posle tri časa. Odvezao se nazad u manastir. Tražili su ga, i naravno da upravnik nije razumeo tu stvar sa ocem. Sebastijan je dobio šamar. Nije mario za to: spasao je oca.

Škola se nalazila na gotovo dve hiljade metara visine, zime su počinjale rano i trajale dugo. Grejanje u internatu

započinjalo je kasno, visoke prostorije nikada nisu bile čestito zagrejane, a dugačkim hodnicima duvala je promaja. Sebastijan se uvek radovao prvim danima snega. Iz podruma bi izvukli sanke, a na kraju nedelje su deca čak mogla da skijaju. Ujutru je tanak slojinja prekrivao jorgane, a u kupatilu bi iz slavina izlazili sićušni kristali leda.

Sebastijan bi se razboleo svake godine na početku zime, dobijao bi upalu srednjeg uha i povišenu temperaturu. U ambulanti seoskog lekara visio je veliki plakat sa prikazom uveta. Lekar je Sebastijanu pokazao na plakatu kožu, hrskavicu, kosti i živce. Možda je tvoja koža pretanka, rekao je lekar. Na jednom stolu su ležali instrumenti od sjajnog hroma, bili su hladni i boleli su u obolelom uvetu. Sebastijan se seti kuvarice kod kuće koja mu je stavljala obloge sa tanko sečenim lukom protiv bolova. Rekla je da se od luka plače, ali da on može i da leči. Kuvarica je sedela kraj njegove postelje i pričala o Tunisu, o začini- ma na tržnicama u Medini, o pustinjskom risu sa ušima nalik četkicama, kao i o vrelom saharskom vetru koji su nazivali čehili.

Onih tmurnih meseci u internatu kada knjige više nisu bile dovoljne, kada su vrt, sportski tereni i klupe bili prekriveni snegom, Sebastijana su spasavale boje u njegovoj glavi.